

TEVHÎD-FUZÛLÎ¹

Araş. Gör. Sümeyye YILDIZ
Fatih Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ÖZET

Klasik Türk Edebiyatının önde gelen şairlerinden Fuzûlî, Türkçe Divânı'nın başında 92 beyitlik bir kaside yazmıştır. Allah'ın varlığı, birliği, yüceliği, isim ve sıfatları vs. anlatıldığı bu kaside, Tevhid türünün en güzel örneklerinden biri sayılabilir. Prof. Dr. Mahmut KAPLAN, Tevhid Fuzûlî adlı kitabında, Fuzûlî'nin bu kasesini şerh etmiştir. Yazar, şiirden yola çıkarak Fuzûlî'nin ilmî yönü üzerinde durmuştur. Böylece, hem okuyucuya şairin bu yönünü göstermiş, hem de kasidenin her beyitini geniş bir biçimde açıklamıştır. Yazar bu eserle, okuyucuya Fuzûlî'yi anlamada önemli bir yol kat ettirir ve şerh çalışmalarına önemli bir katkı sağlar.

Anahtar Kelimeler: Fuzûlî, Tevhid, şerh

TEVHID-FUZULI

ABSTRACT

Fuzûlî, one of the important poets in Turkish Classic Literature, wrote an ode consisting of 92 couplets. In this ode, it is told the existence, uniqueness, and the names of God. Prof. Dr. Mahmut KAPLAN analyzes the Fuzûlî's ode in his book, Tevhid Fuzûlî. He focuses on the scientific aspect of Fuzûlî. So, he both shows this scientific aspect to the reader and explains the ode in detail. With this work, the author helps the reader understand Fuzûlî and has an important contribution to the studies on this kind of analysis.

Keywords: Fuzûlî, Tevhid, analysis

16. yüzyıl Klasik Türk Edebiyatının en önemli şairlerinden biri olan Fuzûlî, ortaya koyduğu eserlerle, birçok şair ve yazarı etkilemiştir. Arapça, Farsça ve Türkçeye olan hâkimiyeti ile tanınan şair, aynı zamanda devrinin ilimlerine vakıf, âlim bir şahsiyettir. Şairin *Türkçe Divânı*'nın başında yer alan kaside, tevhid türünün en önemli örneklerindedir.

Sözlük anlamı, “birleme, birleştirme” olan tevhid; terim olarak, “Allah'ın bir olduğuna inanmak, onun birliğinde ikrar etmek, onun dışında hiçbir Tanrı kabul etmemek” anlamına gelir (Mermer, 2008: 254). Bu konuda

¹ Kaplan, Mahmut (2010), *Tevhid Fuzûlî*, Etkileşim Yayınları, İstanbul 96 sayfa

yazılmış manzumeler de “tevhid” olarak adlandırılır ve klasik edebiyatın başında gelen türlerden biri haline gelir.

Prof. Dr. Mahmut KAPLAN tarafından hazırlanan ve 2010 yılında yayımlanan *Tevhid Fuzûlî* adlı kitap, bu tür üzerine yapılan çalışmalara katkı niteliğindedir. Eser, Fuzûlî'nin *Türkçe Dîvânı*'nda bulunan 92 beyitlik “Kaside Der Tevhid-i Hazret-i Bârî” başlıklı şiirinin şerhini ihtiva eder ve toplam 96 sayfadan oluşur.

Eserde, “Ön Söz” ve “Giriş”ten sonra kasidenin şerhine geçilir. “Ön Söz”de Kaplan, kısaca Fuzûlî'den ve onun Türkçe Dîvânı'ndan bahsettikten sonra, Tevhid bölümünün önemi üzerinde durur. Yazara göre Fuzûlî, Dîvânı'nın başındaki bu kısımda, döneminin ilimlerine olan vukufiyetini göstermiş; sahip olduğu ilmî bilgileri şairliği ile harmanlayarak okuyucuya sunmuştur. Öğretme kaygısı taşımayan şair, estetik bir kurgu içerisinde ortaya koyduğu şiir ile sahip olduğu ilmi aktarır ve böylece okuyucuyu sıkmaz.

“Giriş” kısmında Kaplan, bir nazım türü olan tevhidin, Klasik Türk Edebiyatındaki yerinden söz eder. Eski şairler tertip ettikleri dîvânların en başında, Allah'ın varlığını, birliğini ve yüceliğini; zât, sıfat ve fiillerini anlatan manzumeler bulunmasına dikkat ederlerdi. Bu durum, Klasik Türk Edebiyatının ilk mesnevisi sayılan *Kutadgu Bilig*'den beri var olan bir husustur. Klasik Türk Edebiyatının önde gelen şairlerinden Fuzûlî de *Türkçe Dîvânı*'nın başında yazdığı tevhid ile bu türün en güzel örneklerinden birini vermiştir. Şair bölümde, Allah'ın yarattığı varlıklara hem akıl hem de gönül penceresinden bakılabileceği fikrini savunmuştur. Şaire göre, varlıklara iki yönlü bakılmalı; onların yaratılışlarındaki hikmet gözler önüne serilmeli ve Yaratıcı, böylece tefekkür edilmelidir. İki kanatlı bu derin tefekkür insanı, sonunda, varlığın hakikatine ulaştıracaktır. Fuzûlî'nin varlığa bakışı hakkındaki bu görüşlerden bahsettikten sonra Kaplan, Giriş bölümünün sonunda, Fuzûlî'nin Leylâ ve Mecnûn mesnevisindeki 54 beyitlik tevhidinden ve Prof. Dr. Muhammed Nur DOĞAN'ın bu mesneviye yaptığı çeviriden beş beyiti örnek olarak okuyucunun huzuruna sunar.

Sonra “Kaside Der Tevhid-i Hazret-i Bârî” adlı başlıkla başlayan tevhid bölümünün şerhine geçilir. Beyitler öncelikle eski harflerle verilir. Böylece yazar, Osmanlı Türkçesi öğrenen veya öğrenmek isteyenlere büyük kolaylık sağlamıştır. Beyitin eski harfli yazımının hemen altında ise Latin harfli şekli bulunur. Böylece okuyucu her bir beyitin eski ve yeni metnini karşılaştırma imkânı bulur. Geçen Arapça ve Farsça kelimelerin anlamları da verildikten sonra beyit, günümüz Türkçesi ile nesre çevrilir ve şerhi yapılır. Kaplan, beyitleri açıklarken izlediği yol ile hem okuyucunun Osmanlı Türkçesi'ni tanımasını, tanıyorsa da okumasını sağlar; hem kelime hazinesini zenginleştirir, hem de şiirin günümüz Türkçesi ile nasıl yorumlanabileceğini gösterir.

Tevhid bölümünde Fuzûlî, kâinat kitabını okuyarak Allah'a ulaşmayı; Allah'ın yeryüzündeki tecellilerini görmeyi ve böylelikle O'na hakiki bir şekilde inanmayı öngörür. Bakmak ve görmek ayrı şeylerdir. “Görmesini bilen

göz, okumasını bilen insan için tabiat bir kitap; her varlık bir mektup, bir manzume, bir şiirdir.” (Kaplan,2010: 12). O’nun yarattıklarını tefekkürle izleyen ve tüm mahlûkatın yaratılmasındaki hikmeti idrak eden kişi, sonunda Allah’a, yani “tevhid”e ulaşır. Zaten insanın varoluş sebebi, O’nu bilmek ve tanımaktır. O halde insan kendisine verilen en önemli iki nimeti, akli ve kalbi kullanıp O’nu tanımak ve bilmek için çaba sarf etmelidir. Bu sebeple Fuzûlî, Dîvânının bu kısmında tabiat tasvirlerine fazlaca yer vermiş ve böylece kâinatın canlılığını ve seslendirdiği birliği, insanın aklına ve gönlüne nakşetmeye çalışmıştır. Kaplan, beyitleri şerh ederken öncelikle bu tabiat tasvirlerine dikkati çeker. Yazar, yeri geldikçe ve beyitlerde geçtiği kadarıyla, oluşan tabiat olaylarını ve telmih edilen kıssaları anlatır. Daha sonra bunlardan yola çıkarak beyitlerin tasavvufî manalarını ve Fuzûlî’nin vermek istediği düşünceyi okuyucuya aktarır. Kaplan, beyitlerde geçen teşbih, tevriye, telmih, tenasüp, hüsn-i talil gibi edebî sanatlara da vurgu yapmıştır. Özellikle şiirde adı geçen gül, sûsen, şakayık, benefşe gibi çiçeklerin resimleri ile birlikte açıklanması, esere zenginlik katmıştır. Eserden anlaşıldığı kadarıyla Fuzûlî, hadis, tefsir, kelim, fıkıh, kimya, mantık, felsefe ve tıp gibi ilimlere vakıf bir âlimdir. Bahsi geçen ilimlerin terimlerini kullanarak şiirini oluşturmuş, böylece pozitif ilimler yoluyla da Allah’ı anlama, tanıma ve bilmenin yolunu göstermiştir. Fuzûlî’ye göre “ilim ve irfana dayanmayan her şey çökmeye mahkûmdur. Bu sebeple insan ömrünü ilim tahsiliyle geçirmeli ve irfan sahibi olmaya gayret etmelidir.” (Yeniterzi,1997: 161). Kaplan, şiiri şerh ederken, Fuzûlî’nin bu âlim tarafının üzerinde sık sık durmuştur. Kitabının sonunda da şairin şiirinde kullandığı bu ilimlerin, erbabı tarafından daha iyi anlaşılıp açıklanabileceği önerisini sunmuştur.

Çalışma, Fuzûlî’nin şiirleri üzerine yapılan şerhler arasında okuyucuya farklı bir pencere açmakta ve tevhid bahçesinin çiçeklerini göstermektedir. *Fuzûlî Dîvânı*’ndaki Tevhid konulu kasideyi, günümüz Türkçesine aktarıp açıklamakla şerh edebiyatı çalışmalarına katkıda bulunan Prof. Dr. Mahmut KAPLAN’a teşekkürlerimizi sunuyor; bu eserin, edebiyat, klasik şiir ve şerh çalışmalarına ilgisi olan herkese yararlı olacağını düşünüyoruz.

KAYNAKLAR

KAPLAN, Mahmut (2010), *Tevhîd Fuzûlî*, Etkileşim Yayınları, İstanbul.

MERMER, Ahmet, vd. (2008), *Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.

YENİTERZİ, Emine (1997), “Fuzûlî’nin Türkçe Dîvânında Hikmet”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 3, Konya.